1.6. СТОРІНКА ВЧЕНОГО

ОБЛІК НЕВЕРБАЛЬНИХ ПРОЯВІВ НЕПРАВДИ ВИПРОБУВАНОГО ПРИ ОПИТУВАННІ З ВИКОРИСТАННЯМ ПОЛІГРАФА[1]

Дебренюк А. П.

DOI: 10.53672/ej.6.2018.10[1] Check for updates

Анотація. Невербальна поведінка обстежуваного дає поліграфологу додатковий, незалежний від приладу канал інформації, адже міміку, мікрожести й позу людина не здатна контролювати постійно. Дебренюк А. П., поліграфолог ТОВ «СТОРХАУЗ УКРАЇНА» (м. Київ), з'ясовує, як системно враховувати невербальні прояви неправди під час опитування з використанням поліграфа. Спираючись на праці П. Екмана, У. Фрізена, Б. де Пауло, М. Цукермана, Р. Розенталя, Ф. Голдман-Айслер та інших зарубіжних дослідників, автор наводить чотири причини, з яких невербальну поведінку контролювати складніше, ніж мовлення: рефлекторний зв'язок емоцій із невербальними проявами, кращу натренованість людей у користуванні словами, зосередженість уваги на змісті сказаного і неможливість «мовчати» тілом. Розмежовано об'єктивні та суб'єктивні індикатори неправди й наголошено, що єдиного патерну поведінки брехуна не існує, хоча окремі патерни трапляються частіше за інші. Центральне місце посідає аналіз трьох процесів, які переживає людина під час неправдивих свідчень. Емоційний підхід охоплює почуття провини, страх викриття та емоційне піднесення від успішного обману; їхня сила, за автором, залежить від особистості, ставок і уявлень про досвідченість поліграфолога. Підхід складності змісту пов'язує ознаки брехні з когнітивним навантаженням: треба вигадати правдоподібну версію, узгодити її з відомим поліграфологу й пам'ятати сказане раніше. Підхід контролю поведінки пояснює, чому спроби виглядати «нормально» породжують ригідність міміки й неприродно «бездоганне» мовлення. Далі описано канали витоку інформації: голосові ознаки (тривалі чи часті паузи, вагання перед відповіддю, надто швидкі відповіді, зміна темпу й тембру, тремтіння голосу), міміку (асиметрія, тривалість виразу близько 5 і понад 10 с, запізнення виразу щодо слів), посмішку як засіб зняття напруги чи маскування справжніх емоцій і погляд (за щирого спілкування погляди зустрічаються близько 2/3 часу, за нещирого – менше 1/3). Автор застерігає від висновку за однією ознакою: ні відсутність, ні наявність ознак обману самі собою не доводять правди чи брехні. Поліграфологу рекомендовано встановити базову лінію поведінки, оцінювати лише зміни після стимулу за формулою «стимул – обробка – реакція» і брати до уваги тільки повторювані реакції. Положення статті придатні для навчання поліграфологів і для оцінювання поведінкових спостережень у висновках психофізіологічних досліджень.

Ключові слова: невербальна поведінка, детекція неправди, поліграф, поліграфолог, міміка, мікрожести, голосові ознаки обману, емоційні переживання, когнітивне навантаження, контроль поведінки, базова лінія поведінки.

Taking into Account the Examinee's Nonverbal Manifestations of Deception During a Polygraph Interview

Debreniuk A. P.

Abstract. Nonverbal behaviour gives the polygraph examiner a channel of information independent of the instrument, since facial expressions, micro-gestures and posture cannot be controlled continuously. Debreniuk A. P., a polygraph examiner working for a private company in Kyiv, considers how nonverbal signs of deception can be taken into account systematically during a polygraph interview. Building on the work of P. Ekman, W. Friesen, B. DePaulo, M. Zuckerman, R. Rosenthal, F. Goldman-Eisler and other researchers, he gives four reasons why nonverbal behaviour is harder to control than speech: reflexive links between emotions and nonverbal expression, people's greater practice in managing words, attention focused on what is being said, and the impossibility of being nonverbally silent. Objective and subjective indicators of deception are distinguished, with the caveat that no single behavioural pattern is typical of liars. The core of the paper analyses three processes accompanying a lie: emotions (guilt, fear of detection and duping delight, whose strength depends on personality, stakes and the perceived skill of the examiner), cognitive load arising from constructing and remembering a consistent account, and attempted behavioural control, which produces rigid facial expression and unnaturally fluent speech. Leakage channels are then described: vocal cues (long or frequent pauses, hesitation, overly fast answers, changes in tempo and pitch, tremor), facial expression (asymmetry, a duration of about five to more than ten seconds, mistiming relative to speech), smiling as tension release or masking, and gaze. The author warns against relying on any single sign, as neither the presence nor the absence of cues proves a lie or the truth. Examiners are advised to establish a behavioural baseline, assess only changes that follow a stimulus according to the stimulus-processing-response formula, and count only recurring reactions.

Keywords: nonverbal behaviour, deception detection, polygraph, polygraph examiner, facial expression, micro-gestures, vocal cues, emotional experience, cognitive load, behavioural control, behavioural baseline.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 15.07.2018; у номері — 31.12.2018; DOI:* ***10.53672/ej.6.2018.10***[1].

Повний текст

Текст статті.

Постановка проблеми. В природі немає однакових людей. Всі люди різні, кожен сприймає інформацію і думає по-різному. Так само й обманюють люди по-різному. Окрім технічних приладів розпізнання брехні, неправду можна розпізнати й за допомогою аналізу сукупності невербальних проявів (міміки, мікрожестів). Науковці вказують на те, що наше спілкування лише на 20% складається зі слів; інші 80% – це сигнали, що ми передаємо співрозмовнику за допомогою невербальних проявів. Міміку, мікрожести, позу людина не в змозі керувати постійно. Час від часу тіло відзеркалюватиме певні цілеспрямовані спроби особи виказувати неправдиву інформацію.

Говорити неправду насправді завжди неприємно і це великий стрес для організму. Людина, як правило, відчуває дискомфорт, боїться розкриття, що не може не позначатися на її міміці. Правду можна зчитувати навіть за мікрожестами людини, ще до того, як вона встигає усунути чи коректувати певні думки. Чим відчутнішою є неправда та її наслідки для людського життя та взаємовідносин – тим складніший процес стримування себе в руках і приховати видимі ознаки хвилювань. Таким чином, для того, щоб ефективніше розпізнати неправду випробуваного при опитуванні з використанням поліграфа

варто особливу увагу приділяти його невербальним проявам, які необхідно аналізувати системно.

Виклад основного матеріалу. Вчені виокремлюють щонайменше чотири причини того, чому невербальні прояви поведінки складніше контролюються, аніж вербальні [1].

По-перше, існують певні рефлекторні зв'язки між емоціями та невербальними проявами [2], тоді як аналогічні зв'язки між емоціями та мовленням відсутні.

По-друге, респонденти, зазвичай, більш натреновані у використанні слів, аніж в управлінні невербальною поведінкою, оскільки мовлення, як правило, більш важливе під час обміну інформацією, аніж невербальна поведінка.

По-третє, той факт, що слова під час взаємообміну інформацією важливіші за невербальні прояви, змушує людей звертати більше уваги на те, що вони говорять, ніж на те, що вони проявляють на невербальному рівні. Увага за невербальною поведінкою необхідна для ефективного її контролю. Особа не може керувати своєю невербальною поведінкою, якщо не знає, як вона веде себе в звичайній ситуації. Тому, коли опитувані намагаються вести себе «як зазвичай», вони зможуть добитися успіху тільки в тому випадку, якщо їм відома їхня нормальна невербальна поведінка.

Зрештою, респондент не може мовчати на невербальному рівні.

Невербальні прояви, з урахуванням труднощів їхнього контролю опитуваного, є дуже цінним джерелом інформації при виявленні неправди. У той же час виникають певні труднощі щодо їхнього аналізу, а саме:

– чи існують закономірні відмінності невербальних проявів неправдивих та правдивих випробовуваних;

– і чи вміє поліграфолог ідентифікувати ці відмінності.

Перша проблема пов'язана з об'єктивними, або істинними, індикаторами неправди – з елементами невербальної поведінки, які, як з'ясувалося, пов'язані з неправдивими свідченнями. Друга проблема стосується суб'єктивних показників неправди – з елементами невербальної поведінки, які поліграфолог може трактувати як брехню, незалежно від того, чи вони є проявом неправдивих свідчень в дійсності чи ні.

Термін «істинний індикатор» іноді вводить в оману, так як можна припустити, що неправда може бути пов'язана з унікальним паттерном специфічної поведінки. Однак, це не завжди так. Іншими словами, типової поведінки для брехунів не існує. Приміром, хибно вважати, що, починаючи говорити неправду, респонденти піднімають брови, рухають пальцями, голос їх починає тремтіти, стопи – шаркають, а погляд відводиться в сторону. Разом з тим, деякі паттерни поведінки під час неправдивих свідчень зустрічаються частіше, аніж інші.

Які почуття може відчувати випробовуваний, коли дає неправдиві свідчення? Коли людина говорить неправду, вона переживає три різні процеси, пов'язані з емоціями, складністю змісту та контролем [1; 3; 4; 5; 6]. Будь-який із процесів може впливати на поведінку випробовуваного, з акцентом на різноманітні аспекти брехні і пов'язаної з нею поведінки. Саме тому їх назвали підходами. Аналізуючи дані підходи важливо підк-

реслити, що межа між ними – штучна. Респонденти, можуть використовувати будь-який з підходів. Саме тому дані підходи варто розглядати у сукупності.

Емоційний підхід. Емоційний підхід ґрунтується на тому факті, що неправдиві свідчення можуть зумовити три різні емоційні реакції, а саме: почуття вини, страх і емоційний підйом [2]. Припустимо, досліджений незаконно прийняв великий хабар від якоїсь компанії. Поліграфолог ставить йому питання про його зв'язки з цією компанією. Заперечуючи будь-які порушення закону зі свого боку, досліджуваний може відчувати почуття провини або тому, що він взяв нелегальні гроші, або тому, що він розуміє – брехати неетично. Він може також бути наляканий, так як турбується про те, що поліграфолог розкриє цю брехню, що може негативно позначитись на його кар'єрі. В інших випадках він може відчути емоційний підйом, оскільки йому вдалося ввести в оману поліграфолога. Сила цих емоцій залежить від особистості респондента і від обставин, в яких доводиться говорити неправду.

Деякі досліджувані під час брехні відчувають менше провини, аніж інші. Для них надавати неправдиві свідчення – нормальний і прийнятний шлях досягнення своєї мети. Саме тому вони, ймовірно, не будуть відчувати почуття провини, коли говоритимуть неправду. Разом з тим, сила провини залежить і від тих чи інших обставин.

Випробовуваний у ході тестування, також не буде відчувати провину і в тому випадку, якщо вважає, що говорити неправду – законно. Респондент, ймовірно, не відчуватиме провини і в тому випадку, якщо вважає, що негативні наслідки для того, кого він ввів в оману, не дуже серйозні.

Сила страху, пережитого опитуваним, також залежить від ряду обставин. По-перше, це залежить від того, кому говорять неправду. Якщо випробовуваному видається, що поліграфолог досвідчений в розпізнанні брехні, він буде відчувати більший страх, ніж якщо він вважає, що експерта можна легко ошукати.

По-друге, важливий рівень впевненості опитуваного у вмінні приховувати брехню. Деякі люди говорять неправду вміло і добре усвідомлюють це. Вони з власного досвіду знають, що ввести в оману інших легко. Це підвищує їх самовпевненість під час неправдивого свідчення і зменшує відчуття страху. Нарешті, опитуваний відчуває більший страх, якщо ставки високі, тобто якщо розкриття обману матиме серйозні наслідки. Емоційний підйом, що супроводжує брехня, зростає, якщо відомо, що співрозмовника нелегко ввести в оману [2; 7].

Почуття провини, страх і емоційний підйом можуть впливати на поведінку випробовуваного. Вина виражається у відведенні погляду, так як опитуваний не наважується дивитися прямо в очі експерту, надаючи неправдиві свідчення. Страх і збудження проявляються ознаками стресу – міміка стає виразнішою, особа частіше затинається і помиляється (заїкається, повторюється, пропускає слова тощо), тон її голосу стає вищим. Чим сильніша емоція, тим вища ймовірність, що один з цих прояві викаже респондента.

Підхід, заснований на складності змісту. Розумові процеси можуть незалежно від емоцій позначатися на самопредставленні опитуваного під час надання неправдивих свідчень, що і вважається підходом, котрий базується на складності змісту. Брехня, як така, може являти собою складне когнітивне завдання. Людина змушена видумувати правдоподібні відповіді, які не можна було б використати проти неї; неправда повинна

узгоджуватися з усім, що знає або може дізнатися поліграфолог. Окрім того, необхідно уникати помилок. Більш того, опитуваний повинен пам'ятати все, що говорив раніше, щоб сказати те ж саме, коли його попросять повторити. Тому підозрюваному набагато легше пред'явити алібі, якщо воно реальне, а не сфабриковане.

Спостереження показують, що люди, які вирішують складні когнітивні завдання, частіше запинаються і помиляються при дослідженні, говорять повільніше, частіше роблять паузи і довше зволікають з відповіддю [8]. Когнітивна складність призводить також до того, що людина частіше відводить погляд [9]. Відведення погляду (зазвичай – в нерухому точку) має місце тому, що людина відволікається, якщо дивиться на співрозмовника.

Підхід, що супроводжується контролем над поведінкою. Розглянуті вище причини неправдивого свідчення опитуваного очевидні. Той, хто говорить неправду може переживати різні емоції або відчувати логічні труднощі, що відображаються в міміці і мікрожестикуляції – ознаках дії емоцій і складності змісту. У той же час, на справді ситуація дещо складніша. Респонденти можуть побоюватися, що прояви емоцій або логічної складності викриють їх, і тому намагаються подавляти такі прояви, щоб уникнути небажаного результату. У цьому й полягає підхід контролю поведінки.

Випробовуваний може переживати через те, що буде виглядати нещирим і буде докладати зусилля, щоб справити враження щирої людини, навіть більшою мірою, ніж у випадку, коли говорить правду. Іншими словами, такі персони докладають більше зусиль для того, щоб вести себе «нормально» або виглядати чесними, ніж ті, хто говорить правду. Однак це непросто. Доводиться стримувати свої переживання, приховувати ознаки напруженого мислення, не забувати про ознаки свого звичайного поводження і вміти поводитися так, як хочеться. Методика виявлення неправди, базується на прагненні контролювати поведінку, передбачає, що велика кількість досліджуваних не справляються, намагаючись імітувати поведінку, характерну для них, коли вони говорять правду.

Такий підхід передбачає, що деякі елементи поведінки викажуть випробовуваного, незважаючи на всі його зусилля. Найбільш ймовірно, це будуть ті елементи поведінки, які найскладніше контролювати [9]. Аналіз мімічних проявів посідає особливе місце при тестуванні на поліграфі. Через міміку люди можуть давати зрозуміти, чи вони зацікавлені в наданні правдивих свідчень, чи їм комфортно чи дискомфортно, чи зрозуміли вони сказане або хочуть щось розказати [2].

Високий комунікативний потенціал особи говорить про те, що вона натренована в його використанні, а отже – вміє контролювати його. З іншого боку, тіло – це менш значущий у спілкуванні канал інформації, на який рідше звертають увагу і реагують. Тому опитувані менш треновані в управлінні своїми невербальними проявами. Показовим є випадок, коли, респондент, намагаючись контролювати свою невербальну поведінку, демонструє паттерни заплановані, натреновані. Наприклад, він може припускати, що міміка викаже його, і намагається обмежити її до мінімуму. Саме це зумовить ту незвичну ригідність і пригніченість, яка, зазвичай, не притаманна людям, котрі поводяться невимушено, природньо.

Голос, так само як і обличчя, наділений значимими комунікативними можливостями і є важливим каналом сприйняття інформації, який аналізують інші люди. Зокре-

ма, підвищуючи голос, ми підкреслюємо сказане або даємо зрозуміти, що наша справа – серйозна і ми бажаємо почути відповідь на своє питання. Саме тому голос мав би бути керованим каналом. Однак контролювати тон голосу куди складніше, ніж міміку [2], оскільки у хвилини сильного стресу ним управляє вегетативна нервова система.

Подібно мікрожестам, такі характеристики мови, як запинки і обмовки, паузи між словами і між реченнями, зазвичай несвідомі і несуттєві в обміні інформацією. Тому ми можемо припустити, що люди рідко практикуються в управлінні цими елементами поведінки і не дуже добре контролюють їх. Швидше за все, опитувані припускають, що запинки, обмовки і паузи зроблять їх мову підозрілою. Тому вони спробують уникнути подібних помилок. Однак це може привести до незвичної «бездоганності» мовлення, так як для більшості людей природно іноді робити помилки у розмові.

Отже, метод, що базується на прагненні контролювати невербальні прояви, передбачає, що випробовуваний буде демонструвати поведінку, яка, з одного боку, буде виглядати запланованою або ригідною (наче перед фотокамерою), а з іншого боку – «бездоганною». Це особливо стосується міміки і мікрожестів. Саме тому респонденти намагаються, по можливості, уникати особливої мімічної активності і говорять «гладко» з відносно малою кількістю запинок, помилок і пауз.

Загалом, говорячи про невербальних проявах досліджуваного, можна виділити основні канали, за якими відбувається витік інформації стосовно висловлення неправди.

1. Певні голосові ознаки омани. Паузи можуть бути дуже тривалими або занадто частими. Коливання перед початком репліки, особливо при відповіді на питання, має викликати підозру, так само, як і короткі паузи в мовленні, якщо вони повторюються. Необхідність обмірковувати кожне слово, перш ніж його вимовити, – зважувати альтернативи, підшуковувати слова або думки, проявляється в паузах.

Відповідаючи на несподівані питання, дуже важлива реакція опитуваного. Якщо він не володіє дійсною інформацією, то, як правило, робить паузу, збираючись з думками і вибираючи найбільш вдалу відповідь. Така пауза сама по собі є сигналом подвоїти пильність поліграфологу. Також слід звернути увагу на такі індикатори: занадто швидкі відповіді на питання; мимовільне зміна інтонації, темпу і тембру мови, поява тремтіння в голосі.

2. Міміка. Ознаки, які дозволяють припустити, що той чи інший мімічний прояв є вдаваним:

А) Асиметрія. На обох сторонах обличчя особи виражаються одні й ті ж почуття, але на одній стороні сильніше, ніж на інший. Мається на увазі синхронність роботи лицьових м'язів. Неузгодженість – вірна прикмета того, що людина, насправді, не переймається почуттям, а лише демонструє його.

Б) Тимчасові характеристики. Невербальні прояви, що тривають більше десяти секунд, безсумнівно, а близько п'яти секунд – з більшою часткою ймовірності, є фальшивими. Більшість щирих невербальних проявів змінюються значно швидше. За винятком найвищого напруження пристрастей, таких, як екстаз, буйна лють або глибока депресія, справжні почуття здебільшого короткочасні, і їх прояв триває не більше декількох се-

кунд. Тривалий мімічний вираз обличчя утримується, швидше за все, як вияв певного символу (значення) або насмішки.

В) Локалізація щодо мовлення. Якщо невербальний прояв емоції після слів запізнюється, то велика ймовірність того, що вона фальшива. Щирість мимоволі виявляється в гармонійній єдності міміки і інтонації голосу, який ще називають «звуковим жестом».

3. Посмішка. Існують дві причини, через які посмішка може проявлятися під час сповіщення неправди. Перша – зняття напруги. Посмішка є універсальним механізмом зняття напруги нервової системи. Саме цим і обумовлюється її наявність у новонароджених немовлят, через що щиро радіють молоді мати і батько, вважаючи це початком комунікації, першим привітанням.

Механізм зняття напруги за допомогою посмішки, зберігається і в дорослому віці. Прикладом цього можуть слугувати такі прояви, як «наївна посмішка» людини під час повідомлення негативних новин. Зважаючи на те, що сповіщення неправди – це ситуація, що підвищує рівень напруги, то у такому випадку може з'являтися посмішка. Інша причина, за якою посмішка може проявлятися в ситуації брехні – це прагнення таким чином прикрити, заховати свої справжні емоції, замінивши їх найбільш соціально прийнятною – радістю.

Разом з тим, встановлено, що, обманюючи і кажучи правду, люди посміхаються однаково часто. Однак люди посміхаються по-різному. Фахівці виділяють більше 50 видів посмішки. При розпізнанні оманливих дій респондента важлива, зокрема, довгаста посмішка співрозмовника (губи злегка відтягнуті назад від верхніх і нижніх зубів, утворюючи довгасту лінію губ, а сама усмішка не здається глибокою), що вказує на зовнішні прийняття, офіційну ввічливість іншої людини, але не на щиру участь у спілкуванні і готовність до надання правдивих свідчень.

4. Очі. При нормальному контакті, коли люди говорять один одному правду, погляди зустрічаються близько 2/3 всього часу спілкування. Якщо опитуваний нещирий або приховує щось, то його очі будуть зустрічатися з очима поліграфолога менш 1/3 всього часу взаємодії. При цьому він буде намагатися відвести погляд убік, дивитися в стелю, вниз тощо. У разі питань, що відносяться до прихованої або штучно сконструйованої ним інформації, перший ж неспокійний вираз або відведення очей можуть свідчити про певну розгубленість, прагнення опитуваного швидко знайти будь-яку правдоподібну відповідь.

Висновки. Аналізуючи невербальні прояви неправди досліджуваного, не потрібно покладатися тільки на одну ознаку неправди, їх обов'язково повинно бути декілька. Мімічні прояви повинні супроводжуватися відповідними інтонацією і словами. Навіть якщо розглядати тільки обличчя випробуваного, не варто також орієнтуватися на ті прояви, які не повторюються у подальшому або, точніше, не підтверджуються іншими проявами. Відсутність ознак брехні у невербальних проявах ще не є доказом правди. Деякі опитувані взагалі не допускають ніяких промахів. Але і наявність ознак обману ще не свідчить про брехню; деякі люди відчувають себе не в своїй тарілці або винними, навіть коли говорять чисту правду. Варто брати до уваги нехарактерні зміни у поведінці людини, пам'ятати про властиві кожній людині унікальні індивідуальні особливості поведінки. Для більш точного аналізу невербальних проявів досліджуваного поліграфологу вар-

то: 1) встановити базову лінію поведінки випробуваного. Щоб визначити базову лінію поведінки особи, потрібно спочатку заспокоїти її, якщо вона схвильована. Слід звертати увагу на те, як респондент поводиться в спокійному стані, яка в нього проявляється міміка. Базова лінія поведінки – це якась точка від якої потрібно відштовхуватися в процесі визначення неправдивих свідчень; 2) варто оцінювати реакцію досліджуваного на зміни в поведінці тільки після наданих стимулів. «Стимул-Обробка-Реакція» є важливою формулою в арсеналі поліграфолога при аналізі невербаліки випробуваного. Тільки після застосування стимулу можна оцінювати зміну базової лінії поведінки останнього. Якщо особа під час опитування видала певний невербальний прояв і це не було зумовлено стимулом поліграфолога, даною реакцією слід знехтувати; 3) необхідно слідкувати за тим, щоб реакції на той чи інший стимул повторювалися. Одиничний невербальний сигнал не може служити доказом чесності або обману вивченого. Всі реакції, які були після стимулу повинні повторюватися.

Список використаної літератури:

1. Б. де Пауло, С. Киркендол «Мотивационный эффект обесценения в сообщении обмана», 1989.

2. П. Екман «Психология эмоций. Я знаю, что ты чувствуешь», 2010.

3. Б. де Пауло, Дж. Стоун, Г. Ласситер «Недопонимание обмана: адаптивная перспектива», 1985.

4. Дж. Эдингер, М. Паттерсон «Невербальное вовлечение и социальный контроль», 1983.

5. А. Врідж «Обнаружение лжи и обмана: ловушки и возможности», 2008.

6. М. Цукерман, Б. де Пауло, Р. Розенталь «Научиться обнаруживать обман», 1988.

7. П. Екман «Психология лжи», 1999.

8. Ф. Голдман-Айслер «Взаимодействие и семантическое планирование в речи - Математический мозг», 1968.

9. П. Екман, У. Фрайзен «Репертуар невербального поведения: категории, происхождение, использование и кодирование», 1969.

Анотація. *У статті розглянуто проблему обліку невербальних проявів досліджуваного під час проходження поліграфологічного дослідження. Вказано на основні причини того, чому невербальні прояви поведінки складніше контролюються, аніж вербальні. Обґрунтовано базові процеси, що відбуваються в організмі людини, коли вона намагається ввести поліграфолога в оману. З'ясовано основні канали, за якими відбувається витік невербальної інформації стосовно висловлення респондентом неправди.*

Ключові слова: *невербальна поведінка, випробуваний, поліграфолог, емоційні переживання.*

Анотация. *В статье рассмотрена проблема учета невербальных проявлений исследуемого при прохождении полиграфологического исследования. Указано на основные причины того, почему невербальные проявления поведения сложнее контролируются, чем вербальные. Обоснованно базовые процессы, происходящие в организме человека, когда он пытается ввести*

полиграфолога в заблуждение. Выяснены основные каналы, по которым происходит утечка невербальной информации о выражении респондентом лжи.

Ключевые слова: *невербальное поведение, испытуемый, полиграфолог, эмоциональные переживания.*

Annotation. *The article considers the problem of taking into account the non-verbal manifestations of the researched during the polygraph examination. The main reasons why nonverbal behavior are more difficult to control than verbal ones are indicated. The basic processes occurring in the human body are justified, when he tries to mislead the polygraph examiner. The main channels have been clarified, according to which the non-verbal information about the lie expressed by the respondent is leaking.*

Key words: *nonverbal behavior, subject, polygraph examiner, emotional experiences.*

References

1. Debreniuk A. P. Oblik neverbalnykh proiaviv nepravdy vyprobuvanoho pry opytuvanni z vykorystanniam polihrafa [Taking into Account the Examinee's Nonverbal Manifestations of Deception During a Polygraph Interview]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2018. Vol. 3, No. 6 (18). DOI: https://doi.org/10.53672/ej.6.2018.10. URL: https://expertize-journal.org.ua/detektor-lzhi-poligraf/884-debrenyuk-a-p-oblik-neverbalnikh-proyaviv-nepravdi-viprobuvanogo-pri-opituvanni-z-vikoristannyam-poligrafa (onovlena versiia vid 08.11.2026). [in Ukrainian].